

venni.“ — „Legalább tíz éves moratóriumot kell kibocsájtani a találmányokra, s minden feltalálót veszélyes bolondként kell kezelni...“ Lehetetlen volna komolyan venni az ilyen nyilatkozatokat ha nem volna meg a legszélesebb visszhangjuk. Az ilyen nyilatkozatok nyomán keletkezett pl. Hannoverben „a társadalom ellenes gépek elleni harci szervezet.“ Eszerint a szervezet szerint a jelenlegi válság főoka „a gazdaságilag ellenséges technikai hiperracionálizálás.“

A hanyatlás napjainak vonása a mindenütt ujjaéledt sovíniszta kultusz. Mindenütt a harcias nacionalizmus s az agresszív rasszizmus tombol. Ez a kettő a fasizmusok alapja és hite. Ezt a hitet Mussolini egyik beszédében a következőképpen formulázza: „Mi mithoszt teremtünk. A mithosz hitet, nemes entuziazmust jelent, s nem szükséges, hogy valóság legyen. Törekvés, remény, hit és férfiasság ez. A mi mitoszunk a nemzet, a nagy nemzet, amit mi konkrét valósággá akarunk változtatni.“ — „Ami nem jó faj a világon az szemét“ — hirdeti Hitler. S ezek a fasizmus legfontosabb jelszavai. Hitler ideológusai felmelegítik ezen kívül még Eugen Dühring antiszemita tétéleit, aki szerint a zsidó faj inficiálta a német, a francia és szláv népeket s ezzel a gonosz fajjal úgy kell eljárni, mint a veszélyes baktériumokkal... Alfred Rosenberg az emberiséget „uri fajtára“ és „emberalatti fajtára“ osztja. A 19. század második felében élt fajtheoretikusok tétélei ezek. A fajfogalom valami szent corpus mysticum, az emberi természet titkos tulajdonságainak a tartánya, a nemzeti hősiesség forrása. A fasizmus ez ideológusai a tudományok újjászervezését követelik a nacionalizmus és a rasszizmus alapján. Nemzeti társadalomtudományt követelnek. A gazdasági-autarchiával együtt nemzeti lelki-autarchiát. Valamennyi nemzet polgári tudósai azok után a „felsőbb“ célok után törnek, amelyek elérésére csak az ő fajuk és az ő nemzetük hivatott. Persze ezek az ideológusok egytől-egyig mind származásuk eklektikusok, akik régmúlt idők elavult eszméit keverik a napipolitika érdekei szerint. Kantból, Hegelből, Fichteből kisajátítottak minden reakciós elemet. Főleg azonban mégsem a fiatal, felemelkedő polgárság nagy filozófusaihoz fordulnak, hanem a középkor misztikusaihoz s Schleiermacherhez és Nietzschehez. Ez a regresszív eklekticizmus különös élességgel jelentkezik a történelemtől való felfogásban, mely kizárólagosítja a történelemben a személy szerepét. A történetet „nagy emberek biográfijának“ tekintik. Megfelel ez a fasizmus „vezér“- „tekintély“- és „szellemi arisztokrácia“-kultuszának. Ebben a felfogásban a széles rétegek csak azért vannak, hogy az előbbieket „küldetésé“ betelhessen.

A hanyatlás mérőföldkövei ezek a tünetek.

(Bécs)

Szacsavay Gusztáv

AZ AUTARKIA-GONDOLAT VÁLTOZATAI ROMÁNIÁBAN

Ha a tőkés társadalmi rendet alaptermészete mellett az is jellemzi, hogy az sok, külön-külön tervszerűséggel dolgozó egyén árutermelése, amelyben a tőkések összessége, mint társadalmi kategória, anarchisztikus termelést és elosztást hoz létre, akkor ez nem jelenti azt, hogy ha ezt az árútermelést megszervezik, akkor annak anarchisztikus természetű megváltozása. Ma azonban mégis világszerte hallható, hogy termelési formánk érintett természetéből következő „hibáit“ ki kell küszöbölni, az egyes termelési ágak közt és ezek kereteiben meg kell teremteni az „egészséges kollaborációt“ és akkor a tőkés termelés, „az egyéni lehetőségek kivirágoztathatásának egyedüli melegágya“ ismét ontani fogja áldását. Ebben az irányban mindenfelé történtek is lépések. Ösz-

szevonták a „nemzeti erőket“, diktatori intézkedésekkel igyekeznek rendet teremteni a termelésben, stb. Mindezek azonban — magasabb fokon — csak a tulajdonviszonyok további megerősítését szolgálják s legfeljebb annyi történik, hogy a jelenlegi termelési rend áldozatul dob egyéneket, sőt egyes rétegeket is, hogy magát teljes egészében megmenntesse. Az anarchia sajátja marad a megszervezett formájú tőkés termelési formának is, miután a tulajdonviszonyokat nem változtatja meg s ilyen törekvései nem is lehetnek, továbbá pedig azért, mert közvetlenül csak a „termelés“ tekintetében lehetnek irányító tendenciái, ez pedig a termelőviszonyok jelenlegi vonalán összeütközést idéz fel a társadalmi- és a magántermelés között. A termelés ilyenformájú megszervezése jelentheti ugyan a túltermelés viszonylagos és részleges elkerülését, de nem egyöntetűen, minden egyes termelési ágban s még így is csak ideiglenesen. (Diktatori intézkedéssel pl. most állították le az Egyesült Államokban a selyemfonó- és textil-gyárak termelését egy hétre.) A „szervezés“ ilyen formája mesterségesen életre keltheti a fogyasztást az egyes fontosabbá vált termelőágban, ugyanakkor azonban fogyasztóhiányt idéz elő az elhanyagoltabb, főleg azokban a kategóriákban, amelyek nincsenek közvetlen kapcsolatban a termeléssel. A felmerült jelszavak (devizakényszer, kontingentálás stb.) és intézkedések így csupán annak a látszatát vannak hivatva kelteni, mintha tényleg feláldozná magát a régi termelési forma. Ezért vallja pl., hogy a tőkés termelőrendszer legkisebb „szabad“ elemét is ki kell küszöbölni, mert így magyarázza, hogy a gazdálkodás e „szabadsága“ miatt állott elő a termelési anarchia, s ezeknek a „szabadságoknak“ a kiküszöbölésével egészséges alapokra kerül a termelés. Kétségtől a kapitalizmus „szabad“ elemei csaptak át végül imperialista törekvésekbe, de nem áll, hogy ezt a „szabadságot“ kiküszöbölték; sőt, épp e „szabadság“ fokozottabb biztosítása érdekében történik a „szabad“ elemek elleni látszatütközdelem. Ez a kettősség tükröződik ma a monopolkapitalizmus legfejlettebb fokáig eljutott tőkés termelőrendszerekben (Németország, Amerika). Ott viszont (mint pl. Romániában) ahol a monopolkapitalizmusnak csak a bank-szektora jelenvaló, ott továbbra is a szabad termelőrend hívének vallja magát, s csak akkor hangoztatja az új fázis formuláit, amikor közvetlen hasznát látja. Így pl. Romániában a liberálistárium tőkeérdekeltségnek nincs szüksége arra, hogy irányított gazdaságról, vagy hasonlókról beszéljen s ezért csak annyiban hive az irányított gazdaságnak, amennyiben érdekei megkívánják. Így pl. a kontingentálási rendszert — jelentékeny ipari érdekeltségeire való tekintettel — nemcsak átvette, de meg is szigorította, Romániai vonatkozásban különben rá kell mutatnunk arra, hogy Románia mezőgazdaság természetű egységében a koncentráció folyamata a háború utáni iparosítási törekvéssel indult meg, de ennek ellenére sem tudta kikerülni, hogy a külföldi tőke ki ne zsákmányolja. Külkereskedelmi egyensúlyt csak fokozott exporttal tud elérni, ami viszont a mezőgazdasági válság miatt egyre nehezebb. Az egyensúlyt így az import megszorításával igyekszik biztosítani. A biztosítás mozzanatait a vámokon kívül, az exportprémiumok életbeléptetésén, (a fogyasztók közvetlenebb természetű megadóztatásán) a konverzió és a kontingentáláson keresztül figyelhetjük meg. Mindezek nemzetgazdasági viszonylatban az autarchia hangoztatásához vezettek. Ezt a szakaszt Romániában különféle képp értelmezik polgári részről s jellemző, hogy azok az ideológusok, akik a dolgok értelmezésében a szabadrendszerű kapitalizmusból indulnak ki, a végén ugyanoda következtetnek, mint a korporációs gondolat terjesztői. Ion I. Vanescu a Revista Fundațiilor Regale februári szá-

mában pl. leszögezi, hogy a „normális gazdasági fejlődés meggyőző arról, hogy az autarchia megvalósítása lehetetlen.“ Néhány sorral lejjebb viszont azt írja, hogy az abszolút gazdasági anarchia lehetetlen. Ezek után megállapításai a fasiszta gazdasági és ideológiai szférák felé mutatnak: „A klasszikus gazdaságtan által hirdetett individualizmus kaotikus módon jelentkezik. Ideje, hogy e tudomány alapelveit helyességükre nézve megvizsgáljuk... Az individualista koncepcióról a kollektív ideára való átmenet nem szükséges, hogy nyers formában történjék, történhet evolúciós úton is... A kollektívizmus... nem az egyének egyszintre hozatalát és a kezdeményezés szellemének szétrombolását jelenti, hanem az olyan közösség megteremtését, amely a magánérdeket az általános érdek alá helyezi“. Ennek az alárendelésnek a kihangsúlyozása mindenütt jelentkezik újabban az uralkodó ideológusoknál. Míg azonban ezek csak végkövetkeztetéseikben lyukadnak ki erre, addig a Lumea Nouă köré csoportosult korporatisták mindjárt ezzel kezdik. Vannak viszont olyanok, akik nem beszélnek autarchiáról, hanem csak organizált gazdaságról. Mihaescu Ștefan a temesvári Polytechnikán tartott előadásán kikelt az irányított gazdaság ellen, amellyel — szerinte — meg akarják menteni a kapitalizmust. Felvilágosít arról, hogy az „irányított gazdaság“ fogalma annyira nem pontos, hogy a francia közgazdászok kongresszusa sem tudott a közelmúltban megegyezni e fogalom definíciójában. Mihaescu szerint a szabad- és a kollektív-rendszerű gazdaság között még sok gazdasági forma lehetséges, amelyekben az állam szerepe többé-kevésbé jelentékeny. Ide tartozik az organizált gazdaság is, amelynek azonban nem célja a nemzeti- és a magán-gazdaság irányítása. Szerinte az organizált gazdaságban az állam csak akkor lép közbe, ha valamely gazdasági jelenség szociális jelleget ölt, ha fenyegeti a közrendet, vagy a lakosság nagy részére hátrányos. Kár, hogy közelebbről nem beszél e „közbeeső“ formáról. Nála tehát az autarchia az organizált gazdaság elnevezés alatt szerepel. C. Dobrescu a galatii export-akadémián szinte költőien fejezte ki magát. A kapitalizmust ahhoz a hegedűhöz hasonlítja, amelyen művészek is, dilettánsok is játszottak és nem vették észre, hogy nincs felhangolva, Dobrescu szerint csupán „fel kell hangolni“ a kapitalizmust. S meg is nevezi a felhangoló nevét: autarchia vagyis állami beavatkozás. — Virgil Madgearu már körvonalozottabban beszél. Madgearu is fennakad az autarchia fogalmának precizitás hiányán és ezzel azt a látszatot kelti, mintha csak ez lenne a baj. Persze a precizitás hiánya éppen az autarchia tisztázatlan természetének a következménye, amit román viszonylatban a termelőviszonyok sajátossága csak fokoz. „Kétségtelen, — mondja Madgearu — hogy az irányított gazdaság legtokéletesebb formája a szocializmus. Az utóbbi évek magánkezdeményezései és a magántulajdonon alapuló elgondolásai azonban kizárják a szocializmust“. Irányított gazdaság alatt M. olyan rendszert ért, amelyben az állam veszi át a magángazdaság irányításának szerepét, ami — szerinte — elméletileg ellentétben áll a szabad gazdasági rendszerrel, miután ezt, tudatos mechanizmussal helyettesíti. Madgearu helyesen elméleti ellentétről beszél, mert gyakorlatban az irányított gazdaság csak magasabbfokú szervezete a kapitalizmusnak, nem pedig ellentéte. Az állam amaz irányító szerepe különben, amit M. kihangsúlyoz, igen pontatlan szövegezésű. Hogyan irányít az állam? Meghagyja-e a magángazdaságot eredeti formájában vagy sem? U. i. mindkét esetben „irányíthat“, de az irányítás mindkét esetben másképp nyer alkalmazást. S mert a magángazdaság megszüntetéséről szó sem lehet, ezért M. teljes bizonyta-

lanságban hagy afelől, hogy az állami irányítást a magángazdaságot illetőleg, hogyan kell értenünk. Hisz' devizarendelet, kontingentálás, importmegszorítás, prémiumok és más hasonló, a nemzetközi monopolkapitalizmusból következő megszorítás már érvényben van, tehát mit és hogy irányítson az állam? — Nézzük azonban tovább: „Tévedés azt hinni, hogy az egyik gazdasági rendszer eltűnik s azt egy másik helyettesíti... az evolúció folyamata eklektikus.“ Végül is M. az irányított gazdaságot eszköznek fogja fel, amelynek rendeltetése a „holnap“ gazdasági rendjébe való átmenet elősegítése. A holnap rendszerét azonban M. szerint éppoly kevéssé lehet bejövendőlni, mintahogy lehetetlen előrelátni a csillagrendszer jövőben előálló változásait. A csillagrendszer változásait valóban nem lehet előrelátni, azt azonban nagyon jól látja a tőke, hogy mit kell csinálni a maga holnapjának biztosítása érdekében. Amint látható M. egyrészt az irányított gazdaságot, másrészt a magánkezdeményezést favorizálja s ezt a két, lényegében ellentétes gazdasági elemet akarja összeharmonizálni. Így kétségtelenül „eklektikus“ a fejlődés útja. Ez összeharmonizálásnak különben nyilvánvaló az értelme. Egyfelől (tömegebázis nyereséje céljából) a kollektívizmus, másfelől a régi felé tekint, mely a magánkezdeményezést nemcsak hogy feltételezi, de meg is követeli. Nem hiányzik M.-nál persze az a kérdés sem, vajjon az irányított gazdaság nem eredményez-e diktatórikus politikát? M. azonban megnyugtat s az Egyesült Államok példájára hivatkozik, ahol a „demokrácia teljhatalmu vezetőt választott magának“. Madgearunak ez a párhuzama nyilvánvalóan tarthatatlan, hisz' az E. A. termelési szerkezetének összehasonlíthatatlanul más természete semmiféle analógiát nem enged meg a román viszonylatokkal. Viszont, hogy az E. Á.-ban az irányított gazdaság hogyan vált be, arról jó képet ad a Korunk áprilisi száma a N. I. R. A. ellenmondásai cím alatt.

(Nagyvárad)

Bihari Béla

AZ ÚJ NÉMET PAGANIZMUS. A mai Németországban a szekták és a keresztény-ellenes pogány vallások konjunkturája van. A mai német viszonyok elviselhetetlenségét misztikus értelmezésekkel és szertartásokkal fellépő alakulatok próbálják elfeledtetni. Mintha azt mondanák: a mai német élet elviselhetetlenségének nem a mai német berendezkedések, hanem a nem fajtiszta zsidó-keresztény hitfelfogás az oka. A tömegek elégedetlenségének az elterelésére a politikusok fantasztikus papi mezeket öltének. Valamikor új pártokat alakítottak, most vallásalapítóknak csaptak fel. Nyomukban egyre-másra bukkannak föl a különböző pogány hitközségek, helycsoportok, lapok, folyóiratok, melyek közben igen hevesen harcolnak egymás közt.

Az egymással szembenálló új német pogány felekezetek két nagy csoportra oszthatók. Az egyik képviseli, hogy ugymondjuk a hivatalos pogányságot: ez az ADG (Arbeitsgemeinschaft der Deutschen Glaubensbewegung), akik azonban nem tévesztendőek össze az ismert német keresztényekkel, akik az árja kereszténység alapján állanak. Az ADG a múlt nyáron alakult Eisenachban, különböző északi-népi csoportokból. Ezek a csoportok azonban nem tudtak egymás közt megegyezni s egy részük az NRA (Nordisch-Religiösen Arbeitsgemeinschaft) néven kivált belőlük, személyi és elvi okokból. Ezek szerint „az északi hit egysége nem harcolható ki olyan csoportokkal, amelyek kompromisszumot kötnek szabadvallási, félkeresztény, ős-északi megváltáshirdető (Wir #h) és teológikus-hierarchikus nemzeti-egyház